

CUȚITE DE LUPTĂ MEDIEVALE DESCOPERITE ÎN JUDEȚUL BIHOR

Doru Marta*
Călin Ghemiș**

MIDDLE AGE BATTLE KNIVES DISCOVERED IN BIHOR COUNTY

Abstract

Our study present two battle knives discovered at Batăr and Oradea. The iron pieces are in an quite good preservation stage. From the chronological point of view these are weapons used in the period of XIII-th and XV th century. The analogies are to be found in the weaponry from Hungary, Slovakia, Moldavia and Walachia.

With the iconographical analogies it can be seen the way of use from these weapons in the Middle Age.

Key words: battle knives, Bihor county, Batăr, Oradea, XIV – XV century

Nota de față reprezintă integrarea în circuitul științific a două descoperiri arheologice fortuite, două cuțite medievale de luptă, piese relativ rare în spațiul transilvan. Prima piesă este un cuțit mare de luptă cu lama dreaptă, cu un singur tăiș și vârf ascuțit. Lungimea totală a cuțitului este de 46 cm.; lungimea lamei atinge 35,5 cm., lățimea maximă fiind de 4,7 cm. În cazul mânerului, păstrat parțial, se observă patru găuri de fixare a plăselei. Lungimea mânerului este de 10,5 cm, lățimea de 3,1 cm. În cazul ambelor componente ale piesei grosimea atinge 0,7 cm. Arma a fost descoperită cu ocazia unor extracții de nisip din albia Crișului Negru, în apropierea localității Batăr. A doua piesă este de asemenea un cuțit mare de luptă, cu un singur tăiș și vârf ascuțit. Lungimea totală este de 44,5 cm, cea a lamei de 35 cm, în cazul mânerului, păstrat parțial, avem 9,5 cm. Lățimea lamei este de 4,8 cm, cea a mânerului de 3,2 cm, grosimea ambelor componente fiind egală, 1,1 cm. La mâner se disting două găuri de fixare a plăselei. Piesa a fost descoperită în urma unei periegeze, la sud – vest de Oradea, pe arealul actualului parc industrial local.

Câteva mențiuni legate de zonele unde au fost descoperite piesele le considerăm necesare. Astfel în cazul cuțitului de la Batăr, în proxima vecinătate se află o cetate actualmente puțin vizibilă. Datele istorice o menționează ca fiind în posesia familiei nobiliare Toldi, în veacurile XV – XVI, iar mai târziu în cea a familiei Bathori. Intrată odată cu întreg comitatul în componența pașalâcului de Oradea, este mai târziu cucerită de austrieci, în anul 1692. Fiind un punct de rezistență al curuților lui Francisc Rákoczy al II-lea, cetatea a fost distrusă după înfrângerea acestora în anul 1711. Din păcate fortificația nu

* Muzeul Țării Crișurilor, email: dorumarta@yahoo.com

** Muzeul Țării Crișurilor, email: ereshu@yahoo.com

a beneficiat de nici o cercetare arheologică¹. Piesa descoperită la Oradea se afla în arealul unei așezări de lungă durată, cu începuturi încă din epoca bronzului, dar unde au fost delimitate și câteva locuințe medievale și gropi de provizii, databile pe baza ceramicii din preajmă în secolele XIII – XIV. Caracterul fortuit al descoperirii nu leagă obligatoriu cuțitul de luptă de aceste complexe.

Cuțitele de luptă reprezintă o categorie aparte, destul de rară, din arealul central european. În istoriografia românească ele au fost recent introduse, prin cercetarea monografică a celor descoperite în Transilvania². Să remarcăm faptul că abordarea a pornit de la reprezentările iconografice prezente în unele biserici din regiune, locuri de unde s-a putut descifra cel mai bine forma integrală a acestui tip de arme³. Arma era purtată în teacă, buterole ale acestora fiind de asemenea descoperite⁴. Să remarcăm, prin analiza hărții care înșiruie descoperirile din Transilvania, puținătatea acestora⁵. Lamele au fost semnalate în doar opt localități, în medii diferite, unde predomină totuși cetățile (Dăbâca, Măgura Codlei, Văile Tecii, Hațeg, Căpâlna, Ruștior, Cuhea), dar și așezările (Sf. Gheorghe – Bedeháza, Urmeniș) sau chiar în cursul cercetării unei biserici (Căvăran, azi Constantin Daicoviciu)⁶. Analogii au fost semnalate și peste munți, în Moldova (Baia și Bâta Doamnei, posibile importuri din Transilvania) și Țara Românească (Coconi și Curtea de Argeș)⁷. Arealul central european punctează de asemenea astfel de piese (Ungaria, Slovacia).

Datarea cuțitelor de luptă descoperite la Batăr și Oradea sunt în analogie cu piesele găsite în arealul transilvan. Ca înfățișare menționăm în special două dintre cele apărute în cursul cercetărilor arheologice de la cetatea Dăbâca, chiar dacă mânerul unuia este ascuțit⁸. În ambele cazuri datările propuse sunt secolele XIII – XIV, interval cronologic în care credem că se pot încadra și descoperirile noastre⁹.

Cuțitele de luptă găsite în județul Bihor se adaugă, așa cum am subliniat deja, la seria relativ restrânsă a acestor descoperiri din Transilvania. Fără a fi neapărat piese de prestigiu, ele au fost folosite în mediul militar local; atât în cazul Batărului cât și cel al Oradiei avem cetăți, chiar dacă descoperirile propriu-zise nu sunt legate, cel puțin în cazul Oradiei, strict de fortificația din localitate.

Lista planșelor. List of plates

Pl. I. 1. Cuțit de luptă descoperit la Batăr (județul Bihor). Battle knives discovered in Batăr (Bihor county)

Pl. I. 2. Cuțit de luptă descoperit la Oradea (județul Bihor). Battle knives discovered in Oradea (Bihor county)

¹ *Repertoriul monumentelor din județul Bihor*, Oradea, 1974, p. 92 – 93.

² Adrian A. Rusu, *Despre cuțitele de luptă din Transilvania medievală*, în *Studii de istorie medievală și premodernă. Omagiu profesorului Nicolae Edroiu, membru corespondent al Academiei Române*, Cluj-Napoca, 2003, p. 75 – 96. Studiul a fost reluat, cu unele modificări dar cu același titlu în *Investigări ale culturii materiale medievale din Transilvania*, Cluj-Napoca, 2008, p. 86 – 110.

³ *Ibidem*, p. 86 – 87.

⁴ *Ibidem*, p.108, fig. 3; p. 109, fig. 4. Să menționăm faptul că în cazul celor două cuțite de la Batăr și Oradea, nu au fost descoperite ramele tecilor sau buterolele aferente.

⁵ *Ibidem*, p. 110, fig. 5.

⁶ *Ibidem*, p. 91 – 94.

⁷ *Ibidem*, p. 94.

⁸ P. Iambor, *Așezări fortificate din Transilvania în secolele IX – XIII*, Cluj-Napoca, 2005, p. 383, pl. LIV.

⁹ Adrian A. Rusu, *op. cit.*, p. 101.

Pl. I. 1

Pl. II. 2